

Romas PRAKAPAS, Renata KATINAITĖ

Nuteistų asmenų resocializacijos lūkesčiai

Anotacija. Straipsnyje analizuojama nuteistų asmenų resocializacijos problema. Atskleidžiamos resocializacijos proceso pozityvumą ir efektyvumą skatinančios sąlygos: nuolatinis procesas, tęstinumas, specialistų kvalifikacijos kėlimas ir pan. Apibendrinta mokslinė literatūra iliustruojama empirinio tyrimo duomenimis. Iš pateiktų tyrimo duomenų daromos išvados, kad tie asmenys, kurių išsilavinimas yra žemesnis nei vidurinis, įvykdo daugiausia nusikaltimų; kad jaunesnio amžiaus (18–24 metų) įkalinami asmenys labiau motyvuoti profesiniu požiūriu nei kitų amžiaus grupių tiriamieji. Be to, nustatyta, kad nuteistieji, kurie buvo auklėjami savo biologinių tėvų šeimoje, dažniau palaiko šiltus ir atvirus tarpusavio santykius su tėvais, nei tie, kurie augo ne savo biologinėje šeimoje. Taip pat dauguma įkalinamų asmenų projektuoja savo ateitį laisvės atėmimo vietoje (70 %). Daugiau nei 60 % respondentų planuoja išėję į laisvę pragyvenimo šaltinius užsitikrinti teisėtais būdais. Pažymėtina tai, kad analogiška dalis nuteistųjų ateityje svajoja apie galimybę įsidarbinti užsienyje.

Raktiniai žodžiai: *socializacija, resocializacija, reintegracija, nuteisti asmenys.*

Aktualumas ir problema. Nuteistų ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų socialinė integracija – viena iš diskutuotinų mūsų šalies problemų. Lietuvos pagal nuteistų asmenų skaičių nereprezentuoja statistiniai rodikliai, tarptautinėse suvestinėse užimantys vienas iš pirmaujančių pozicijų (Sakalauskas, 2005). Pastaruoju metu mokslinėje edukologinėje literatūroje diskutuojama apie resocializacijos fenomeną (Merkys, Ruškus, Juodraitis, 2002; Kvieskienė, 2005), praveru atsižvelgti į Kanados, Skandinavijos ir kt. šalių pažangią konkrečios srities patirtį, kuri palengvintų nuteistų asmenų reintegraciją, taip būtų siekiama užkirsti kelią nusikalstamumui, ypač pakartotiniam. Kaip liudija Europos patirtis, daugėjant nuteistųjų skaičiui visuomenėje, lygiagrečiai kyla ir kriminogeninis lygis: visuomenėje prasideda psichosocialinių ydų plėtra, kuri laikui bėgant tampa vis sunkiau kontroliuojama (Stašinskas, 2005). J. Dermontas (2005) pabrėžia, kad įstatymų ir bausmių griežtinimas negali sustabdyti nusikalstamumo, atvirkščiai – tik paruošia palankią dirvą jo plitimui. Atskleidžiant nepalankią minimos socialinės rizikos grupės atžvilgiu dabartinę situaciją, pristatoma griežtesnėms bausmių normoms lygiagreti laisvės atėmimo bausmių rehabilitacijos alternatyva – socialinė rehabilitacija arba resocializacija, kaip visateisio piliečio ugdymas, reikalingas, kad nuteistas asmuo galėtų maksimaliai funkcionuoti, būti naudingas, jausti vertę tiek pats, tiek šeimoje bei visuomenėje.

Lietuvoje esanti nuteistų ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų resocializacijos sistema nėra tobula. Atskirus minimos problemos aspektus tyrinėja teisės moks-

lų (Michailovič, 2001; Kiškis, 2001; Uscila, 2003; Dermontas, 2005 ir kt.), socialinio ugdymo (Ruškus, 2002; Kvieskienė, 2005, Kuginytė-Arlauskienė, 2006 ir kt.) atstovai, tačiau stokojama mokslinių tyrimų, skirtų atskleisti nuteistųjų resocializacijos lūkesčius. Be to, dar nėra pakankamai atskleistų pozityvių socialinės integracijos minėtos socialinės atskirties grupės atžvilgiu sprendinių (Žin., 2004, Nr. 169-6223).

Tyrimo tikslas – atskleisti nuteistų asmenų resocializacijos lūkesčius. *Uždaviniai*: 1) remiantis mokslinės literatūros ir empirinio tyrimo duomenimis apibūdinti nuteistų asmenų resocializacijos būvį; 2) atskleisti nuteistųjų edukacinius poreikius.

Tyrimo objektas – nuteistų asmenų resocializacijos lūkesčiai.

Tyrimas atliktas Europos Bendrijų iniciatyvos Equal programos projekto „Kryžkelė: koalicija už lygių konkurencinių galimybių darbo rinkoje stiprinimą“, remiamo Lietuvos Respublikos ir iš dalies Europos Sąjungos Europos socialinio fondo, iniciatyva. Tyrimo tikslinė grupė – 113 Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime kalinčių asmenų (vyrų), kuriems iki išėjimo į laisvę liko iki vienerių metų laiko (Zaleskienė ir kt., 2006).

Socializacija ir resocializacija. Analizuodama socializacijos sampratą, I. Le-liūgienė (2003, p. 284–286) pažymi, kad socializacija yra procesas arba, kitaip tariant, mechanizmas, kurio metu asmuo nuo pat mažens įgija žinių apie įvairias elgesio subtilybes, išsiugdo visuomenei suprantamus bei priimtinus įgūdžius, išmoksta laikytis visuomeninių taisyklių, perima kultūros tradicijas tam, kad galėtų visavertiškai funkcionuoti visuomenėje kaip socialus, visavertis pilietis. Ne tik vaikystėje vyksta socializacija, suaugęs žmogus taip pat nuolat dalyvauja šiame procese, perimdamas iš socialinės aplinkos visuotinai priimtinas vertybes, todėl šis procesas dar laikomas permanentiniu, t.y. trunkančiu visą asmens gyvenimo laikotarpį (Jovaiša, 2002). Asmuo, gyvendamas nuolat besikeičiančioje visuomenėje, neišvengiamai susiduria su socialinėmis problemomis, kurios glūdi jį supančioje aplinkoje. Pastaruoju metu daug diskutuojama apie tokias socialines negeroves kaip skurdas, užimtumo stoka, socialinių ligų (alkoholizmo, rūkymo, narkotinių medžiagų vartojimo ir kt.) plitimas, dėl kurių socialūs visuomenės nariai tampa socialinės rizikos grupės asmenimis, iškritusiais iš pozityviosios socializacijos proceso (Kvieskienė, 2005). Nuteistieji arba jau laisvės atėmimo vietoje bausmę atlikę asmenys priskiriami prie rizikos grupės, kadangi būdami įkalininti jie praranda reikalingus įgūdžius: bendravimo, mokymosi, profesinius (Nukentėjusiųjų asmenų ir socialinės rizikos grupių socialinės apsaugos politika, 2005, 146), taip pat, kaip teigia M. A. Galaguzova (Галагузова, 2002, 162), susilpnė-

ja ar netgi nutrūksta socialiniai santykiai su šeima, kitomis formaliomis ir neformaliomis visuomenės narių grupėmis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų programoje (toliau – Programa) (Žin., 2005, Nr. 40-1290) nuteistaisiais vadinami tokie asmenys, kurie atlieka arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės. Asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų, – nuteistieji, atleisti nuo arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmių atlikimo; nuteistieji, lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų ir įstaigų, vykdančių kardomąją priemonę – suėmimą; suimtieji, paleisti iš įstaigų, vykdančių kardomąją priemonę – suėmimą. Penitencinės įstaigos, vykdančios kardomąją priemonę – suėmimą, įvardijamos kaip laisvės atėmimo vietos.

Siekiant sėkmingo nusikalstamą veiką padariusio asmens sugrąžinimo į visuomeninį gyvenimą, minėta Programa (Žin., 2005, Nr. 40-1290) reglamentuojama tobulinti nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, adaptacijos ir rehabilitacijos sistemą, kurios metu jie vėl integruojami į visuomenės gyvenimą ir jiems sudaromos galimybės gyventi visavertį gyvenimą. B. Bitinas (2004), analizuodamas ugdymo technologijas, atkreipė dėmesį į nusikalstamumo prevencijų programų adaptavimo problemas: liko žinomi tik atskirų programų pavadinimai, nes ugdymo realybėje pasigesta efektyvumo ir pozityvių rezultatų pasiekiamumo. Kaip teigia minėtas autorius, per tą laikotarpį delikventiški paaugliai spėjo subręsti. Pagrindinis šių programų trūkumas – nepaisymas pagrindinių prevencijos prielaidų: nuoseklumo, individualumo, kompleksiško ir tęstinumo (Bitinas, 2002, 43–44).

Analizuodami nusikaltusių nepilnamečių resocializacijos apraiškas, tyrėjai (Merkys, Juodraitis, Ruškus ir kt., 2002, 29–31) pabrėžia resocializacijos ir ugdymo procesų holistiškumą kaip alternatyvią bausmių ir izoliacijos priemonės taikančių penitencinių institucijų misiją. Resocializacija kaip ir ugdymas laikomi daugiamačiu, kryptingu, iš dalies kompetetingų specialistų (pedagogų, vadybininkų ir kt.) valdomu procesu. Minėtą sampratą papildė R. Kalendra (2006), kuris, tyrinėdamas asmenų, nuteistų laisvės atėmimu, nuolatinio ugdymo ir mokymosi prielaidas Lietuvoje, teigia, kad resocializacija – permanentinio mokymosi ir ugdymosi būdas, skatinantis efektyvesnę grįžimo į normalų gyvenimą laisvėje procesą. Analogiškai, nagrinėdama teisėtvarkos pažeidimus padariusių nepilnamečių resocializacijos trikdžius, G. Liaudinskienė (2005) resocializaciją įvardija kaip kompleksinį, integralų daugiapakopės programos proceso turinį.

Panašią paralelę tarp socializacijos ir resocializacijos procesų pastebi A. Juodaitytė (2002). Analizuodama socializacijos fenomeną, autorė išskiria pirminę ir antrinę socializacijas. Pirminės socializacijos procesas paprastai vyksta ankstyvu žmogaus gyvenimo periodu, t.y. vaikystėje. Socialinių faktų pagrindimas dabartimi – specializavimasis profesinėje srityje, įgijant atitinkamus socialinės komunikacijos įgūdžius ir reikiamas žinias – priskiriamas antrinei socializacijai, kuri, pasak autorės (Juodaitytė, 2002, 50–51), prilyginama resocializacijai. Resocializacija – tai suaugusių žmonių antrinė socializacija, kurios pagrindą sudaro žinių, vertybių, normų, idealų, statusų, vaidmenų, įgūdžių transformavimasis ir naujų įgijimas. Ypač ryškiai resocializacija pastebima tada, kai žmogus patenka į naujas situacijas (pvz., kalėjimą, nusikaltėlių grupuotę, psichiatrijos ligoninę arba, priešingai, išeina iš minėtos aplinkos).

Be to, pažymėtina, kad laisvės atėmimo bausmei taikomos resocializacijos alternatyvos, kaip prevencinės priemonės, reikalingumą pagrindžia įkalinimo įstaigų tyrimai (Vileikienė, Gečėnienė, 1999), iš kurių matyti, kad į jas grįžta apie 50 procentų pakartotinai nusikaltusių asmenų. Viena pagrindinių tokių recidyvinių nusikaltimų priežasčių – profesinių bei socialinių įgūdžių praradimas. Dar vieną pakartotinio nusikalstamumo sąlygojamą aplinkybę išskiria S. Kuklianskas (1995), teigdamas, kad nuteistųjų resocializacijos mechanizme egzistuoja tokie trūkumai kaip proceso trūkinėjimas, pozityvių sąlygų grįžti į darbo rinką nebuvimas, nevyriausybinių organizacijų pasyvumas, specialistų profesionalumo stoka ir pan. Inovatyvi resocializacija apima platų įvairių institucijų, dirbančių su socialinės rizikos asmenimis, tinklą. Pozityvaus tinklo veikimas pirmiausia neatsiejamas nuo teisingumo, socialinių tarnybų, penitencinių įstaigų darbuotojų reikiamų kompetencijų ugdymo bei kvalifikacijos kėlimo. Minėta Programa (Žin., 2005, Nr. 40-1290) numato „tobulinti organizacijų, teikiančių nuteistiesiems ir asmenims, paleistiems iš laisvės atėmimo vietų, socialinės reabilitacijos ir integracijos į visuomenę paslaugas, tinklo infrastruktūrą, ugdyti jų gebėjimus teikti šias paslaugas“. Vidinę resocializacijos proceso sistemą sudaro įvairūs specialistai bendraudami su nepilnamečiu, jo tėvais, jo socialiniu tinklu. G. Liaudinskienė (2005) numatė penkias pamatines resocializacijos srities specialybes: *pedagogai, socialiniai darbuotojai* (socialiniai pedagogai – aut.), *psichologai, teisininkai ir policijos pareigūnai*, kurie atstovauja teisėsaugos ir socioeducacinėms institucijoms. Vadinasi, tikslinga būtų paminėti, kad nuo minėtų specialistų turimų kompetencijų priklauso sėkminga socialinės rizikos grupių asmenų resocializacija.

Siekiant pozityvios nuteistųjų resocializacijos, svarbu ne tik kelti penitencinių institucijų personalo kvalifikaciją, ugdyti reikiamas kompetencijas, derėtų atsižvelgti ir į paties nusikaltusio asmens lūkesčius. Dabartinės lietuvių kalbos žody-

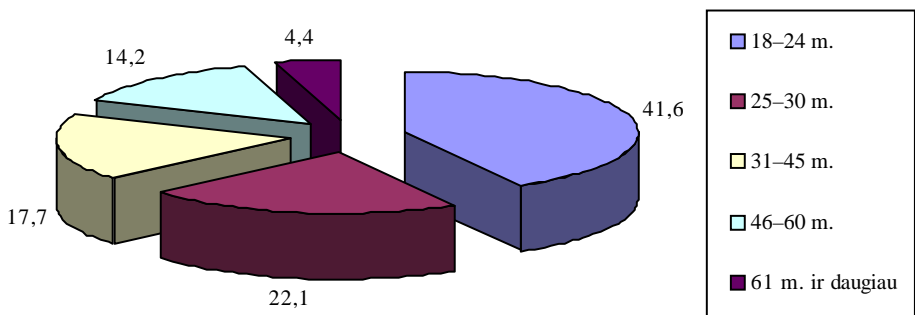
ne (1993: 374) „lūkestis“ aiškinamas dvejopai: „laukimas“ arba „viltis“. „Laukimo“ sąvoka psichologine prasme apibūdinama kaip lūkesčių, tikėjimosi sistema, apimanti socialines sąveikas ir sankcijas tarp grupės narių, kuri atsiskleidžia tuomet, kai individas tikisi iš kitų grupės narių elgesio modelio, atitinkančio jų pačių vaidmenis, o kiti grupės nariai atitinkamai laukia analogiško minėto individo atitikimo jo atliekamam vaidmeniui (Psichologijos žodynas, 1993, 69). Taigi penitencinės institucijos darbuotojo tinkamai atliekamas vaidmuo pagal turimą kvalifikaciją ir kompetencijas gali teigiama linkme motyvuoti nusikaltusį asmenį keisti visuomenei nepriimtina elgesio modelį. Tai patvirtina Tolmano teorija (Adair, 2006, 146), skelbianti, kad lūkesčiai gali daryti įtaką asmens motyvacijos stiprumui, jei to pasekmė – užsibrėžto tikslo siekimas, šiuo atveju tai galėtų būti nuteistųjų sėkminga resocializacija. Vadinasi, penitencinėse institucijose resocializacijos proceso efektyvumą gali nulemti darbuotojų ir nuteistųjų tarpusavio santykiai, grindžiami motyvacine paskata. Todėl nuteistiems asmenims skirtos resocializacijos programos/projektai pasiteisins tuomet, kai jos/jie atitiks minėtų asmenų turimus lūkesčius.

Apibendrinant minėtų autorių teiginius, *resocializacija* laikytina tikslingu holistiniu procesu, siekiant pozityvaus grįžimo į visuomeninį gyvenimą per kompleksinės pagalbos bei socioedukacinių priemonių prizmę.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo organizavimas rėmėsi keliomis prielaidomis: 1) asmenys, dėl nusikalstamos veikos ilgą gyvenimo laikotarpį praleisdami įkalinimo įstaigose, praranda dalį savo turėtų socialinių ir profesinių įgūdžių; 2) Lietuvoje trūksta tikslios informacijos apie trūkstamų įgūdžių ir gebėjimų poreikį asmenims, kuriems iki išėjimo į laisvę likę mažiau negu vieneri metai, rengiantis reintegracijai į visuomenę. Be to, žinoma, kad dalis nuteistųjų tam tikrą laiką buvę izoliuoti nuo visuomenės, vėliau, atlikę bausmę ir grįžę iš laisvės atėmimo vietų, nerodo iniciatyvos ieškodami darbo arba tiesiog yra praradę laisvėje gyvenantiems piliečiams įprastus socialinio bendravimo įgūdžius ir nesugeba tinkamai bendrauti su artimaisiais, draugais, darbdaviu. Remiantis minėtomis teorinėmis prielaidomis, buvo atlikta 113 Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime kalinčių asmenų (t.y. visų, kuriems iki išėjimo į laisvę liko vieneri metai ir mažiau) anoniminė anketinė apklausa. Anketinė apklausa siekta atskleisti ne tik trūkstamus nuteistųjų poreikius, bet ir jų turimus įgūdžius, gebėjimus, mokymosi motyvaciją – visa tai, kas daro įtaką resocializacijos procesui. Anketą sudarė keturi klausimų blokai. Pirmame bloke pateikiami klausimai apie respondento bendrus socialinius/demografinius duomenis, t.y. amžius, tautybę, turimas išsilavinimas, nusikalstimo pobūdis ir pan. Antro bloko klausimais siekta surinkti informaciją apie

nuteistojo socialinės komunikacijos poreikio tenkinimą ir jo bendravimo ypatumus su šeima, draugais, įstaigos darbuotojai ir pan. Klausimai apie profesines esamas ir būsimas tendencijas suformuluoti trečiame bloke. Paskutiniu bloku buvo norima išsiaiškinti mokymosi motyvaciją.

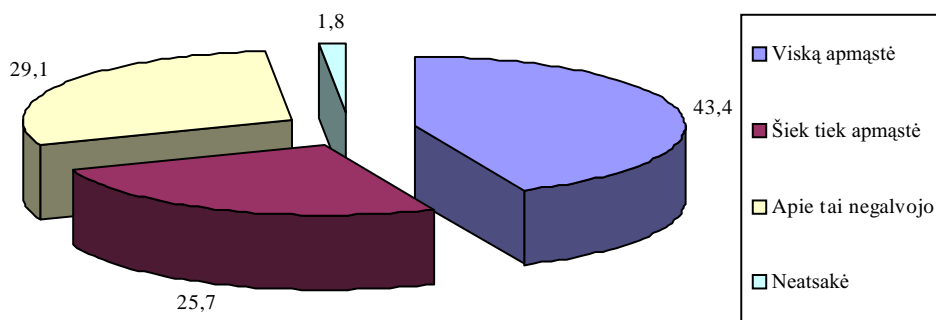
Didžiąją tyrime dalyvavusių respondentų dalį (41,6 %) sudarė 18–24 metų asmenys, kaip parodė tyrimo rezultatai, dažniausiai (22 %) patenka į laisvės atėmimo vietas su pirmu teistumu. Be to, šios grupės atstovams, palyginti su kitomis amžiaus grupėmis, būdingas dažnesnis (trys ir daugiau) teistumas – taip nurodė 15 % respondentų. Mažiausią tiriamųjų dalį (4,4 %) sudarė 61 metų ir vyresnio amžiaus apklausti asmenys (Žr. 1 pav.).

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (%)

Tiriant nuteistųjų išsimokslinimą, paaiškėjo, kad daugiausia respondentų (41,6 %) turi vidurinį, kiek mažiau (32,7 %) pagrindinį, 17,7 % – pradinį, ir tik 2,7 % aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą. Pažymėtina, kad pirmą teistumą dažniausiai žymėjo asmenys, turintys vidurinį (19 %), pagrindinį (16 %) ir pradinį (13 %) išsilavinimą. Rečiausiai į nusikalstamą veiką įsitraukia aukštesnįjį (3 %) ir aukštąjį (3 %) išsilavinimą turintys asmenys.

Analizuojant nuteistųjų būsimuosius gyvenimo planus, pastebėta, kad dauguma respondentų (apie 70 %) projektuoja savo ateitį būdami laisvės atėmimo vietoje. Galima tendencija, kad minėti asmenys išėję į laisvę planuoja veikti pozityvia linkme (Žr. 2 pav.).

2 pav. Būsimųjų gyvenimo planų vertinimas (%)

Vertinant respondentų artimiausios ateities planus, esminiu išieities tašku yra laikomas išsilavinimas ir jo įtaka būsimų projekcijų realizacijai, jų būvio gerinimui (Žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Įgyto išsilavinimo įtaka ateities projektavimui (N 113)

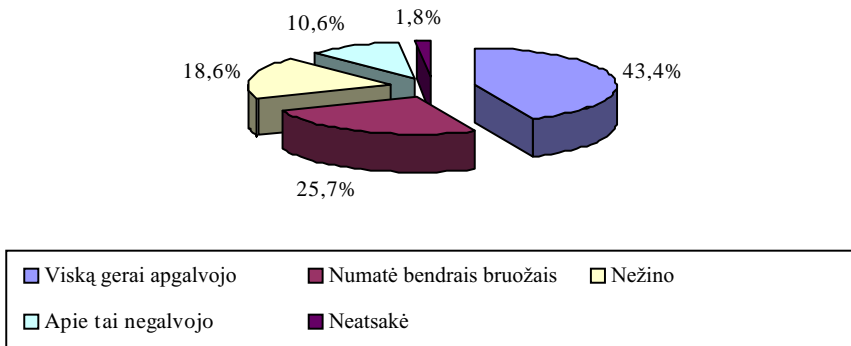
Išsilavinimas	Ateities planai							
	Baigti mokslus	Igyti profesiją	Susirasti darbą	Susikurti savo verslą	Įsilieti į sėkmingą verslą	Įsigyti būstą	Sukurti šeimą	Nežino arba neatsakė
Pradinis	4	2	7	1			2	5
Pagrindinis	12	4	10	1	2	1	3	5
Vidurinis	6	3	22	5	3	1	2	6
Aukštesnysis		1	1			1		
Aukštasis			1	1				1

Iš atlikto tyrimo duomenų matyti, kad jaunesniojo amžiaus įkalinti asmenys labiau motyvuoti profesiniu požiūriu palyginti su kitomis amžiaus grupėmis. Baigti mokslus pasiryžę 13 %, susirasti darbą 12 % jaunesniojo amžiaus respondentų, rečiau nurodomas noras įgyti profesiją (6 %). Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad jaunesniojo amžiaus tiriamųjų grupė dažniausiai (7 %) iš visų tyrime dalyvavusių grupių teigia, kad nežino, kuo užsiims išėję į laisvę. Toks rezultatų pasiskirstymas išryškina pastarąją asmenų grupę, kuriai ypač aktuali ir reikšminga specialistų pagalba. Šie galėtų koordinuoti sėkmingos resocializacijos programas ir tarpininkauti jas realizuojant.

Gautų rezultatų analizė atskleidė, kad asmenys, kurie augo savo biologinėje šeimoje, vyraujant pozityviems tarpusavio santykiams, pasižymi didesniu inicia-

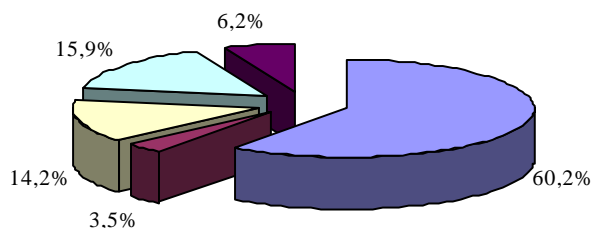
tyvumu, turi kur kas daugiau ryžto, palyginti su kitais tyrime dalyvavusiais respondentais. Tokiose šeimose augę (37,2 %) žmonės yra linkę susirasti darbą, 19,5 % – baigti mokslus, taip įrodydami, kad supranta mokslo ir darbo svarbą, kad vyktų sėkminga socializacija visuomenėje. Taigi pastebėtina, kad šeimos palaikymas tampa svariu kintamuoju, kartais net ir lemiamu veiksniu nuteistiesiems planuojant savo ateitį ir taip užtikrinant sėkmingą integraciją į visuomeninį gyvenimą.

Siekiant atskleisti nuteistų asmenų profesinius lūkesčius, buvo tiriama respondentų gyvenimo planai (žr. 3 pav.). Paaiškėjo, kad 44,2 % respondentų viską gerai apgalvojo, (25,7 %) – numatė bendrus bruožus, 18,6 % nežino, ką veiks išėję į laisvę, 10,6 % apklaustųjų visai apie tai negalvojo ir 2 % neatsakė. Dauguma, o tai sudaro apie 70 % tyrime dalyvavusiųjų, projektuoja savo ateitį dar būdami įkalinti. Privalu pažymėti, kad dėl tokio rezultatų pasiskirstymo galima tikėtis optimistinės prognozės, nes minėti asmenys išėję į laisvę planuoja kryptingai veikti, o racionali projekcija, tikėtina, sumažins riziką pakartotinai įsitraukti į nusikalstamą veiklą.

3 pav. Gyvenimo planų vertinimas

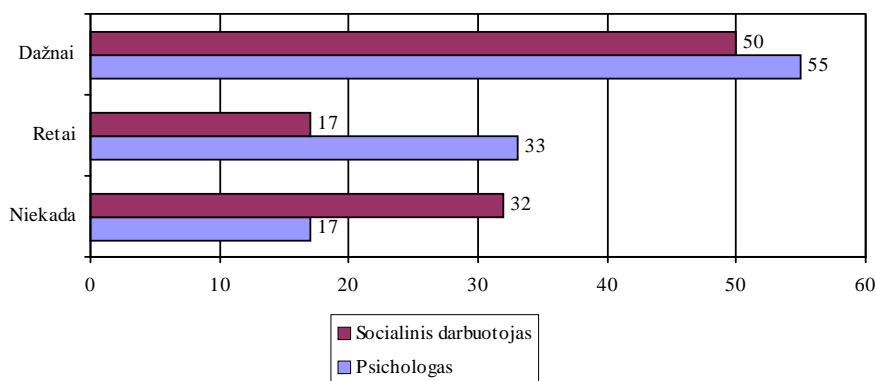
Iš rezultatų matyti (žr. 4 pav.), kad grįžus iš laisvės atėmimo vietos dauguma (60,2 %) respondentų planuoja teisėtai būdais užsidirbti pinigų, – tai leidžia manyti, kad toks pasirinkimas neleis atsiverti pakartotinai įkalinimo įstaigoje. Teisėtus ir neteisėtus būdus pasirinko 14,2 % apklaustųjų, o neteisėtus pažymėjo 3,5 % respondentų. Taigi keltina prielaida, kad trečdalis išėisiančių į laisvę apklaustųjų pateks į pakartotinai nusikalstančių asmenų rizikos grupę.

4 pav. Kokiais būdais respondentai planuoja užsidirbti pinigų

Tiriant laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų ateities planus, daugiau kaip pusė (63,7 %) tyrime dalyvavusių respondentų teigė, kad, atsiradus galimybei įsidarbinti užsienyje, būtinai ja pasinaudos. Ketvirtadaliui apklaustųjų (25,9 %) minėta galimybė visiškai nepriimtina, 20,3 % respondentų neturi galutinės nuomonės šiuo klausimu.

Analizuojant nuteistųjų socialinės komunikacijos poreikio tenkinimą ir jo ypatumus su laisvės atėmimo vietos darbuotojais, respondentų teirautasi apie išorinės pagalbos svarbą, būtinumą. Nuteistieji, kuriems iki išėjimo į laisvę likę mažiau nei vieneri metai, pagalbos dažniau kreipiasi į įstaigos psichologą nei į socialinį darbuotoją (Žr. 5 pav.).

5 pav. Išorinių specialistų poreikis (N)

Pažymėtina, kad pusė padariusių nusikalstamas veikas asmenų (51 %), priklausančių 18–24 m. amžiaus grupei, niekada nesikreipė ir neplanuoja kreiptis pagalbos į socialinį darbuotoją, o į psichologą pagalbos kreipėsi ir planuoja kreiptis 83 % nuteistųjų. Panašus procentinis išorinių specialistų poreikio pasiskirstymas ir kitose nuteistųjų amžiaus grupėse verčia sunerimti: kyla būtinybė papildomai tirti socialinių darbuotojų profesinę kompetenciją ir kelti jų kvalifikaciją specifinės darbo krypties plotmėje. Nes tyrimo metu išryškėję nuteistųjų poreikiai – išsimokslinimas, darbas, šeima – dažnai yra profesionalaus ir kokybiško socioedukacinio darbo suponuoti.

Išvados

- Pakankamai didelis pakartotinai nusikalstančiųjų ir grįžtančiųjų į nelaisvę skaičius, tarp jų ir jaunimo, tik byloja apie būtinybę Lietuvoje sukurti nuteistųjų ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų resocializacijos sistemos modelį, perimant pozityvią kitų šalių patirtį, kuris parengtų minėtus asmenis įsitraukti į darbo rinką ir siekti, kad šios diskriminuojamos grupės taptų vienodai konkurencinga darbo jėga bei garantuotų visavertį gyvenimą laisvėje.
- Resocializacija laikytina tikslingu holistiniu procesu, siekiant pozityvaus grįžimo į visuomeninį gyvenimą kompleksinės pagalbos bei socioedukacinių priemonių prizmės dėka.
- Iš tyrimo rezultatų matyti, kad tie asmenys, kurių išsilavinimas yra žemesnis nei vidurinis, įvykdo daugiausia nusikaltimų. Rečiau nusikalsta asmenys, turintys aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą.
- Tyrimo rezultatai atskleidė tendenciją, kad jaunesniojo amžiaus (18–24 metų) įkalinami asmenys labiau motyvuoti profesiniu požiūriu nei kitų amžiaus grupių tiriamieji.
- Tyrimu nustatyta, kad nuteistieji, kurie buvo auklėjami savo biologinių tėvų šeimose, dažniau palaiko šiltus ir atvirus tarpusavio santykius su tėvais nei tie, kurie augo ne savo biologinėje šeimoje.
- Iš apklausos rezultatų matyti, kad dauguma įkalinėtų asmenų projektuoja savo ateitį laisvės atėmimo vietoje (70 %).

Literatūra

1. ARLAUSKIENĖ-KUGINYTĖ, Ieva. Asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, integravimosi į visuomenę galimybės. Iš: *Pedagogika: mokslo darbai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 181–188. ISSN 1392-0340.
2. BITINAS, Bronislovas. *Hodegetika: auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kronta, 2004, 255 [102–103] p. ISBN 9955-595-25-6.
3. BITINAS, Bronislovas. Narkomanijos prevencijos pedagoginės prielaidos. Iš: *Narkomanija – grėsmė nacionaliniam saugumui*: Respublikinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Parama, 2002, 105 [43–44] p.
4. JUODAITYTĖ, Audronė. *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*: vadovėlis. Vilnius: Petro ofseto leidykla, 2002, 300 [38–39], [50–51] p. ISBN 9986.
5. JOVAIŠA, Leonas. Edukologijos įvadas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002, 226 p. ISBN 9986-19-466-0.
6. DERMONTAS, Julius. Nuteistųjų alternatyvia laisvės atėmimo bausme rehabilitacija. Iš: *Acta Paedagogica Vilnensia: mokslo darbai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, 15 tomas, 261 [222–229] p. ISSN: 1392-5016.
7. KALENDRA, Ramūnas. Asmenų, nuteistų laisvės atėmimu, nuolatinio ugdymo ir mokymosi prielaidos: Lietuvos aspektas. Iš: *Socialiniai mokslai* [interaktyvus]. Vilnius: Internetinis žurnalas: Socialiniai mokslai Nr. 2 (52), 2006 [žiūrėta 2006-10-20]. Prieiga per internetą: [http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-2_\(52\)/summary.html](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-2_(52)/summary.html)
8. KIŠKIS, Alfredas. *Nacionalinės kriminologinės informacinės sistemos modelis*: daktaro disertacijos santrauka (socialiniai mokslai, teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
9. KUKLIANSKAS, Samuelis. *Nusikalstamumo kontrolės Lietuvoje mokslinė koncepcija*. Vilnius: Lietuvos policijos akademijos leidykla, 1995, 31 [11], [27] p. ISBN 9986-518-27 X.
10. KVIESKIENĖ, Giedrė. *Pozityvioji socializacija*: monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005, 184 p. ISBN 9955-20-021-9.
11. LELIŪGIENĖ, Irena. *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinytas*. Kaunas: Technologija, 2003, 348 [284-286] p. ISBN 9955-09-343-9.
12. LIAUDINSKIENĖ, Gitana. *Teisėtvarkos pažeidimus padariusių nepilnamečių resocializacijos trikdžiai*. Iš: *Socialiniai mokslai* [interaktyvus]. Vilnius: Internetinis žurnalas: Socialiniai mokslai Nr. 1 (47), 2005 [žiūrėta 2006-10-20]. Prieiga per internetą: [http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2005-1_\(47\)/santrauka.html](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2005-1_(47)/santrauka.html)
13. MERKYS, Gediminas, RUŠKUS, Jonas; JUODRAITIS, Adolfas ir kt. *Nepilnamečių resocializacija. Lietuvos nepilnamečių priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija*. Vilnius: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2002, 179 [29–31] p. ISBN 9986-38-407-9.

14. MICHAILOVIČ, Iona. *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*. Daktaro disertacijos santrauka (socialiniai mokslai, teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2001.
15. SAKALAUSKAS, Gintautas. *Baudžiamoji politika Lietuvoje, nauji iššūkiai ir kai kurių užsienio šalių patirtis teikiant paramą įkalintiems bei lygtinai paleistiems asmenims*: pranešimas [rankraštis]. Vilnius: 2005.
16. STAŠINSKAS, Jonas. Probacija – šiuolaikinės penitencinės sistemos ir nusiikalstamumo kontrolės pagrindas. Iš: *Kryžkelė: socialinių problemų žurnalas*. Vilnius: Petro ofseto leidykla, 2005, Nr. 2 (18). 33 [2] p. ISSN 1392-3188.
17. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas // Dėl 2004–2006 metų Europos Bendrijų iniciatyvos Equal Bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo / 2004 m. lapkričio 17 d. Nr. 1458 Vilnius (Žin., 2004, Nr. 169-6223).
18. USCILA, Rokas. *Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas*: daktaro disertacijos santrauka (socialiniai mokslai, teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
19. VILEIKIENĖ, Eglė; GEČENIENĖ, Svetlana. *Kriminalinės justicijos poveikis nepilnamečių teisės pažeidėjų asmenybei ir jų elgesiui*. Vilnius: P. Kalibato IĮ Petro ofsetas, 1999, 83 p. ISBN 9986-824-36-2.
20. ZALESKIENĖ, Irena; LUKŠIENĖ-BARKAUSKAITĖ, Živilė; SUBOČ, Violeta; BALKUTĖ, Asta. *Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime kalinčių asmenų edukacinių poreikių tenkinimo perspektyvos*: tyrimo rezultatų apžvalga [rankraštis]. Vilnius: 2006.
21. Alternatyviomis bausmėmis nuteistųjų asmenų socialinė integracija probleminiuose regionuose. *Vilnius: UAB „Vaibra“, 2005. ISBN 9955-9324-3-0*.
22. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. [374] p. ISBN 5-420-01242-1.
23. Nukentėjusiųjų asmenų ir socialinės rizikos grupių socialinės apsaugos politika. Iš: *Socialinis pranešimas 2004*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2005. 194 [146] p. ISSN 1822-3710.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. „Dėl Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004–2007 metų programos patvirtinimo“. (Žin., 2005, Nr. 40-1290), Vilnius: LR Vyriausybės portalas [interaktyvus]. Vilnius, 2004 m. vasario 9 d., Nr. 143, [žiūrėta 2006-10-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vyriausybe.lt/teises_aktai/files/2004/02/2231.doc>.
25. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. 368 [69] p. ISBN 5-89950-016-6
26. ADAIR, John Eric. *100 patarimų vadovui*, 208 [146] p. ISBN 9955-24-068-7.
27. ГАЛАГУЗОВА М.А. *Социальная работа с осужденными*. Москва: Издательство МГСУ, 2002, 256 [162] с. ISBN 5-7139-0271-4.

Romas Prakapas – Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto docentas. Adresas: Studentų g. 39, LT–08106 Vilnius, el. paštas: romasp@vpu.lt; mokslinių interesų sritys: deviancija, prevencija, penitencija, pedagoginė etika; monitoringas.

Renata Katinaitė – Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto magistrė, EQUIL projekto vadovė. Adresas Studentų g. 39, LT–08106 Vilnius, el. paštas: renata.katinaite@vpu.lt; mokslinių interesų sritys: nuteistųjų socialinė reintegracija, penitencija.

Summary

Convicts resocialization expectations

Social integration of the convicts and people discharged from the institutions of imprisonment is one of the negotiable issues in our country. Re-socialization phenomenon has been widely discussed in recent scientific educology references following the advanced experience of such countries as Canada, Scandinavia etc. This experience would make the convicts' reintegration process easier and it would prevent criminality, especially the repeated one. According to European experience, the more convicts there are in the society, the higher the level of criminality is: the spread of psychosocial vices starts in the society and in the course of time it is more difficult to control it.

Existing re-socialization system of the convicts and people discharged from the institutions of imprisonment in Lithuania is not adequate.

The survey *aim* is to reveal the convicts' re-socialization expectations. *The task* is 1) to describe the re-socialization state of the convicts with reference to scientific and empirical research data; 2) to reveal the convicts' educational needs. The survey *objective* is the convicts' re-socialization expectations.

Survey results from the European Communities initiative Equal program implementation project "Crossroad: Coalition for Strengthening Equal Possibilities in the Labour Market" have been used in this article. The target group of the survey is 113 convicts (males) at the Lukiškės Inquisition Ward–Prison whose release is due in less than one year.

According to the survey data, the conclusion is that people having lower than secondary education commit the majority of crimes. Moreover, younger convicts (18–24 years old) are more motivated from the vocational point of view than people of other age groups. It has also been defined that convicts brought up by their biological parents have warmer and more open relationship with them than those who were not raised in such families. In addition, the majority of convicts

(70%) relate their future with the imprisonment institution. More than 60% of respondents plan to earn for the living in a legal way after their discharge. It should be noted that analogical numbers of convicts think about the employment possibilities abroad in the future.

Gauta 2006 02 22
Įteikta spaudai 2007 06 11